

Brussel.

In het oog, in het hart?

Over imagoproblemen, verfransing en democratie

Anja Detant, Rudi Janssens en Ann Mares

“Brussel. In het oog, in het hart”, dat was althans de wens van Vlaams minister voor Brusselse aangelegenheden Brigitte Grouwels, die in haar beleidsbrief van november vorig jaar de toon zette voor het uitwerken van een Vlaamse strategie voor Brussel. De hoofdstad van de Vlaamse Gemeenschap wordt door veel leden van die gemeenschap niet echt in het hart gedragen en dat moet met een aangepaste communicatiestrategie veranderen, zo dacht de Minister.

De houding tegenover Brussel blijkt in Vlaanderen inderdaad beheerst door negativisme of zelfs totale onverschilligheid. De mentale afstand tussen veel Vlamingen en hun hoofdstad overbruggen, is geen makkelijke opdracht. De vele pendelaars die dagelijks de stad doorkruisen, op weg van en naar het werk, kennen haar vaak enkel vanuit haar onderbuik. Ze hebben weinig of geen voeling met hun taalgenoten in de hoofdstad, laat staan met de andere inwoners ervan. De Vlaamse gemeenschap van Brussel blijft voor veel Vlamingen onbekend en on(begrijpbaar en de hoofdstedelijke regio wordt in Vlaanderen hoofdzakelijk geassocieerd met problemen: verloedering, armoede, onveiligheid, verfransing, bureaucratie. En toegegeven, stationsbuurten en metro's, tunnels, de grote en de kleine ring, het zijn niet bepaald de meest ideale contactpunten om de stad en haar inwoners te leren kennen. Bovendien kent de hoofdstedelijke regio (zoals elk stadsgewest) inderdaad

een heleboel problemen, die om een oplossing vragen. Financieel zit Brussel echter te zeer in een wurggreep om een aantal noodzakelijk injecties en ingrepen in het stedelijk weefsel te kunnen doorvoeren. Maar mogelijke oplossingen voor Brusselse problemen worden ook doorkruist door taal- en partijpolitieke belangen en institutionele logheid. Brussel sleept bovendien een geschiedenis met zich mee die op politiek niveau niet zomaar afgelegd kan worden.

De “taalstrijd” en de politieke perikelen die zich in en rond de hoofdstedelijke regio concentreren, zijn niet van aard om het imago van Brussel te verbeteren als stad waar het goed en leuk om leven is. Voor veel Vlamingen is de taalsituatie in de hoofdstad een belangrijk element van voorbehoud. Vlamingen voelen zich blijkbaar niet thuis in een hoofdstad waarvan ze nooit weten in welke taal ze begroet en bediend gaan worden. Dit ongenoegen geldt evenzeer,

laat dat duidelijk zijn, voor de Nederlandstalige Brusselaars die in soms weinig aangename contacten met administraties en officiële instanties “op hun rechten” moeten staan. De vrijheid om in de hoofdstad de eigen taal te spreken en om erin bediend te worden, is een vrijheid die voor Nederlandstaligen anno 1998 niet altijd en overal lijkt op te gaan. Net op dit soort ongenoegen stoelt de politieke discussie die door Vlaamse politici op gang is getrokken over een gegarandeerde vertegenwoordiging voor de Vlamingen in de Brusselse hoofdstedelijke Raad en in de 19 gemeenten. “De positie van de Nederlandstaligen moet beschermd worden en dit kan het beste gebeuren door de Nederlandstaligen een verzekerde participatie in de verschillende bestuursniveaus toe te kennen”, zo is de stelling aan Vlaamse kant. Want, laat het duidelijk wezen, (politiek) Vlaanderen mag dan niet van Brussel houden, maar wil er (voorlopig) wel aan vasthouden en haar gewicht in de schaal werpen om het Nederlands en de positie van de Nederlandstalige taalgenoten in Brussel te verdedigen.

Naast het symbolische gewicht van de hoofdstedelijke regio, is de belangstelling vanuit de Vlaamse Gemeenschap voor Brussel hoofdzakelijk economisch en politiek geïnspireerd. De concentratie van bedrijven en diensten, politieke instellingen en administraties, onderstreept de rol van de hoofdstedelijke regio als centrum van politieke en economische beslissingsmacht. Het lijkt dan ook voor de hand te liggen dat de band tussen Brussel en Vlaanderen moet bevestigd en opgewaardeerd worden. Dat de regio veel te bieden heeft en voor de Vlaamse gemeenschap een waardevolle troef op de internationale economische, politieke en culturele scène is, moet (als het van de verantwoordelijke minister afhangt) beter naar Vlaanderen gebracht worden. Tegelijkertijd lijkt de Minister bezorgd om de positie van de Brusselse Vlamingen in een multiculturele maar op taalvlak overwegend Franstalige stad. De Nederlandstaligen in Brussel zijn een actieve minderheid, en de Vlaamse Gemeenschap maakt een onuitwisbaar deel uit van het Brusselse gelaat. Dat wordt ook door de Franstaligen in en buiten Brussel onderkend. Maar hoewel Nederlands- en Franstalige Brusselaars elkaar zonder al te veel problemen op het terrein kunnen vinden, is het imago van de Vlaamse Gemeenschap bij de anderstalige Brus-

selaars veeleer problematisch. Vlaanderen en de Vlaamse Gemeenschap worden imperialisme en agressie verweten, onverdraagzaamheid en veroveringsdrang in een stad die hen niet toebehoort. Ook daar wil de minister wat aan doen.

Het probleem van Vlaanderen met Brussel en van de Brusselaars met Vlaanderen is echter meer dan een imagoprobleem. De soms moeilijke verstandhouding lijkt zich vooral op het politieke niveau te situeren, dat van de verdeling van macht en middelen, geld en jobs. Bovendien heeft een deel van de politieke klasse in Vlaanderen nog steeds een probleem met Brussel zelf, dat wil zeggen met het bestaan van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. De fundamentele “tweeledigheid” van de Belgische staat is in de realiteit een drieledigheid, waarvan het bestaan niet langer ontkend mag worden. Welke rol Vlaanderen in Brussel dan echt kan, mag en wil spelen, is hierbij een belangrijke vraag. De houding van Vlaanderen tegenover Brussel is op zijn minst ambigue te noemen. Enerzijds ligt de erkenning van Brussel als derde gewest gevoelig en wordt vastgehouden aan het belang van de Gemeenschap als overkoepelend substraat, anderzijds lijkt de politieke klasse in Vlaanderen hoe langer hoe meer vooral met de belangen van de eigen regio begaan. In die optiek zijn de problemen van Brussel en de Nederlandstaligen in de hoofdstad van secundair belang en is het vasthouden aan de gemeenschapsband relatief te noemen. Er zijn inderdaad gegronde redenen om te twijfelen aan de bereidheid van Vlaanderen, niet alleen om in haar hoofdstad te investeren, maar ook in het welzijn van alle mensen die er wonen, Nederlands- en anderstaligen. Vlaanderen lijkt immers vooral bekommerd te zijn om het inperken van de Franstalige invloed van de hoofdstedelijke regio op zijn omgeving. Dat de Vlaamse belangen beter gediend zijn met een hoofdstad die leefbaar en sociaal en financieel gezond is, is een besef dat nog niet overal lijkt doorgedrongen. Toegegeven, de institutionele structuren maken het Vlaanderen ook vaak onmogelijk om in Brussel initiatieven te ontplooiën, behoudens voor gemeenschapsaangelegenheden en via de Vlaamse Gemeenschapscommissie. Bovendien lopen de belangen van de Vlaamse Gemeenschap in respectievelijk Brussel en in Vlaanderen niet altijd parallel. De Vlaamse Gemeenschap in Brussel heeft een eigen agenda, met prioriteiten en beleidsdoelen die niet steeds overeenkomen

met die in Vlaanderen. Dit gegeven bemoeilijkt bijwijken de verstandhouding tussen Vlaanderen en de taalgenoten in Brussel en is niet bepaald bevorderlijk voor de ontwikkeling van een coherent en efficiënt Vlaams beleid in de hoofdstad. De versterking van de autonomie van de Vlaamse Gemeenschapscommissie tegenover Vlaanderen kan in die optiek een uitkomst bieden. Tegelijkertijd zou een sterkere aanwezigheid van Nederlandstalig Brussel in de Vlaamse bestuursorganen de betrokkenheid van beiden tegenover elkaar kunnen stimuleren. Nu hoeft in Vlaanderen weinig rekening gehouden te worden met het (noodzakelijke) pragmatisme dat de Vlaamse Gemeenschap in Brussel kenmerkt. De Brusselse instellingen zijn immers gebaseerd op de samenwerking tussen Nederlands- en Franstaligen en het al te sterk op de spits drijven van communautaire tegenstelling zou het bestuur van de hoofdstedelijke regio volledig kunnen verlammen. Dat dit niemands belangen in de hoofdstad dient, is duidelijk. Heel het systeem berust op een noodzakelijke consensus tussen de twee heersende taalgemeenschappen en op een strategie van geven en nemen.

Beide gemeenschappen zijn dan ook aan elkaar gebonden, zowel in de hoofdstad als op federaal niveau, door een ingewikkeld systeem van bevoegheidsverdeling, machtsevenwichten en beschermingsmechanismen voor de respectieve taalminderheid (Franstaligen op federaal niveau, Nederlandstaligen op het niveau van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest). Dit staaltje van zogenaamde "communautaire spijstechnologie" is, ondanks de telkens weer opflakkerende communautaire koorts, een product van politieke trots geworden. Het Brusselse institutioneel systeem wordt in het buitenland gepromoot en met aandacht bestudeerd als voorbeeld van een geslaagde oplossing voor machtsdeling tussen verschillende bevolkingsgroepen die hetzelfde grondgebied delen.

Dit betekent niet dat het succes onverdeeld is. Voor de Brusselaars blijft de in 1989 uitgewerkte institutionele oplossing een kluwen van dure en ondoorzichtige structuren en versnipperde bevoegdheden. Een hoewel Brussel vaak (en terecht) het bindmiddel van de Belgische staat wordt genoemd, is het tweetalig gebied voor beide Gemeenschappen een bron van ergernis en frustratie. Vlaanderen wordt door de band

met Brussel immers beknot in de mogelijkheden om de numerieke en economische machtspositie in België echt ten gelde te maken. De manoeuvreerruimte om in de Vlaamse rand de eigen invloed ten volle te laten gelden, wordt bepaald door de ruilregeling van 1962-1963. Die regeling legde de taalgrens vast, bevestigde en verstevigde de officiële tweetaligheid van de Brusselse regio en voerde in zes Vlaamse gemeenten rond Brussel met een belangrijke Franstalige aanwezigheid een faciliteitenstelsel in. Aan Franstalige zijde is het de band met de Franstaligen in de rand die tot matiging dwingt inzake Brussel. De meerderheidspositie in Brussel ten gelde maken, zou de rechten van de Franstaligen in de Vlaamse faciliteitengemeenten rond Brussel immers kunnen hypothekeren. Het Brusselse systeem is met andere woorden gebaseerd op een preciaire evenwichtsoefening tussen beide Gemeenschappen waarbij binnen een politiek haalbaar kader het meest functionele compromis in een akkoord wordt gegoten. Hoe dit compromis eruit ziet, is afhankelijk van de sterkte van de respectieve politieke partijen en de krachtsverhoudingen tussen de Gemeenschappen. Het spreekt dan ook voor zichzelf dat elke wijziging in Brussel het delicate evenwicht tussen beide taalgroepen kan ontregelen, wat voor het federale systeem zijn gevolgen kan hebben.

De conunautaire conflicten die op geregelde tijdstippen opflakkeren, reflecteren de fundamenteel verschillende visies op goed bestuur en democratie, rechten en vrijheden, inspraak en machtsdeling die door communautaire compromissen verzoend moe(s)ten worden, en geven uitdrukking aan de wrevel om met de opgelegde beperkingen om te gaan. Tot nog toe lijkt geen van beide taalgemeenschappen echter bereid om het eigen gelijk tegen elke prijs door te drukken en het systeem op te blazen.

Naar de toekomst toe duiken echter een aantal vragen op die voor het systeem en meer in het bijzonder voor de positie van de Vlaamse Gemeenschap in Brussel belangrijke consequenties kunnen hebben. De ondertekening van het verdrag van Maastricht in 1992 impliceert immers de invoering van het stemrecht op gemeentelijk vlak voor alle Europese burgers in de Unie. Als België zich aan de afspraken houdt, zullen bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2000 ook niet-Belgen mee kunnen stemmen.

De invoering van het gemeentelijk stemrecht voor Europese onderdanen verandert in se weinig aan de relatie tussen de kiezer en Europa, maar heeft wel invloed op het beleidsniveau dat de kiezer het minst met Europa associeert, namelijk de gemeenteraad. Dat de lokale democratie door de uitbreiding van het kiezerskorps wordt bijgestuurd, is een feit (en voor Brussel niet het minst belangrijke). Aangezien zo'n 15 procent van de meerderjarige Brusselaars een niet-Belgische EU-nationaliteit bezit, zijn in sommige van de 19 gemeenten belangrijke verschuivingen in het politieke landschap theoretisch mogelijk. De laatste verkiezingen voor het Europees Parlement kenmerkten zich echter door een grote desinteresse bij de EU-onderdanen om hun stem uit te brengen en niets wijst erop dat het enthousiasme veel groter zal zijn, wanneer het de gemeenteraadsverkiezingen betreft. Bovendien blijft het onvoorspelbaar welke impact deze ingreep in het kiesrecht zal hebben voor de taalverhoudingen binnen de gemeenteraden. De vrees dat het stemrecht van de EU-burgers vooral de Franstalige lijsten in Brussel en de randgemeenten zal versterken, verklaart nochtans de weerstand die in Vlaanderen is gerezen tegen de uitbreiding van het stemrecht. Aan Vlaamse kant werden daarom voorstellen geformuleerd om het stemrecht voor niet-Belgen te koppelen aan beschermende maatregelen ten gunste van de Nederlandstalige minderheid en aan een aantal beperkende voorwaarden, gaande van het betalen van gemeente-belasting, een minimum verblijfsduur, de inschrijving op de kiezerslijsten op eigen verzoek, tot eisen met betrekking tot de kennis van de streektaal. Ook het voorstel om met de invoering van het EU-stemrecht te wachten tot na de volgende parlementsverkiezingen, past in het Vlaamse voorbehoud. Andere partijen eisen in ruil voor het tot stand brengen van de tweede meerderheid die nodig is voor de grondwetswijziging, de koppeling van het stemrecht voor EU-migranten aan dat voor de inwijkelingen uit het Middellandse Zeegebied en tonen zich ook voorstander van een versoepeling van de naturalisatieprocedure.

Wat in de andere lidstaten een louter technische ingreep was, inherent aan het EU-lidmaatschap, blijkt voor de Belgische regering een politiek struikelblok. Het dralen om de Belgische grondwet aan de EU-richtlijn aan te passen

(dit diende vòòr 1 januari 1996 te gebeuren) leverde ons land trouwens al een veroordeling op door het Europees Hof van Justitie. Ondanks de vertragsmechanismen kunnen we stellen dat, vooral onder druk van buitenaf, het gemeentelijk stemrecht voor de EU-onderdanen eraan staat te komen. De niet-Europeanen, de ingezetenen die doorgaans "migranten" worden genoemd, blijven verder verstoken van enige politieke inspraak, tenzij ze zich tot Belg laten naturaliseren. Wat in andere EU-lidstaten al langer kan (een deelname aan het lokale beleid door alle ingezetenen ongeacht de nationaliteit) is hier (voorlopig) quasi onbespreekbaar.

In Brussel stelt de politieke uitsluiting van niet-EU burgers zich veel scherper dan in de rest van het land, niet het minst omdat hun aanwezigheid hier veel groter is dan in de meeste andere Belgische steden. Het niet toekennen van stemrecht aan alle ingezetenen zorgt in bepaalde Brusselse gemeenten voor de politieke uitsluiting van meer dan de helft van de bevolking. Zo is bij de gemeenteraadsverkiezingen van 1988 in Sint-Gillis bijvoorbeeld nog niet de helft van de bevolking stemgerechtigd: 19.509 op 42.482. Het toekennen van stemrecht enkel aan de EU-burgers, zal dit democratisch deficit slechts ten dele oplossen. Een doorbraak in deze zaak forceren, lijkt moeilijk te liggen, vooral omdat in Brussel de kwestie van het stemrecht voor "migranten" (zoals reeds gezegd) gekoppeld wordt aan de positie van de Brusselse Vlamingen. De vermeende druk die de uitbreiding van het stemrecht voor "migranten" op de Nederlandstalige minderheid in de hoofdstad zou uitoefenen, werkt met andere woorden negatief in op de uitbreiding van het principe "één man, één stem" tot alle ingezetenen. Het is onduidelijk in welke mate de vrees voor een politieke marginalisering van de Vlaamse Gemeenschap in de hoofdstad gegrond is. Er zijn echter weinig redenen om ervan uit te gaan dat deze groep per definitie NIET voor Vlaamse lijsten en kandidaten zou stemmen, indien zij door het programma van de betrokken partijen en politici gemotiveerd kunnen worden om een bepaald politiek project te steunen.

Hoewel het merendeel van de niet-EU-burgers uitgesloten is van stemrecht, nemen zij als verkiezingsthema toch een belangrijke plaats in de Brusselse kiescampagnes in. Vooral het

Vlaams Blok slaat munt uit vermeende gevoelens van onveiligheid en onzekerheid bij delen van de bevolking en recroteert via een handige tweektalige campagne onder Nederlands- én Franstaligen. Dat de kern van de problemen eerder van structurele aard is, doet niets af aan de vaststelling dat de zogenaamde "migrantenproblematiek" politiek vertaald wordt als een hoofdzakelijk cultureel probleem. Zoeken naar oplossingen betekent ons inziens het aanpakken van de processen van uitsluiting en marginalisering waar verschillende Brusselse bevolkingsgroepen dagelijks mee geconfronteerd worden.

De socio-economische situatie waarin een deel van de Brusselaars leeft, vormt de voedingsbodem voor het ongenoegen dat sommigen in de handen van extreem rechts drijft. Anderen bezitten echter geen enkel legitiem kanaal om hun onvrede te uiten en kunnen enkel vragen om als volwaardige burgers in de samenleving aanvaard en erkend te worden. Het werken aan de oorzaken van de marginalisering van bepaalde delen van de bevolking is noodzakelijk om op termijn het aanwezige ongenoegen weg te nemen, maar staat volledig los van het stemrecht dat niet als probleemoplossing, maar als een fundamenteel recht moet worden verdedigd. Een volwaardige participatie van alle burgers aan de organisatie en het bestuur van de samenleving, kan hierin dus een stap in de goede richting zijn. Een coherent en democratisch bestel heeft immers geen baat bij een opdeling van de bevolking in drie categorieën van "rechthebbers": Belgen die op basis van het nationaliteitscriterium sowieso stemrecht hebben; EU-onderdanen, die meestal geen vragende partij zijn, maar als gevolg van het Verdrag van Maastrecht stemrecht verwerven; en een derde groep die van stemrecht verstoken blijft, omdat zij, ondanks het permanente karakter van hun verblijf in Brussel, niet de "juiste" nationaliteit bezitten. Enkel door alle aanwezige bevolkingsgroepen in het beleid in te schakelen, kan men een solide democratische basis verwerven om met voldoende legitimiteit de "echte" problemen in de stad aan te pakken.

Maar hoe moet het nu verder met de "Brusselse Vlamingen"? In ruil voor een paritaire vertegenwoordiging op nationaal niveau, (en dus het niet uitbuiten van de numerieke meerderheid van de Vlamingen binnen het Belgische

staatsbestel) verkreeg de Nederlandstalige minderheid op het niveau van de Brusselse Hoofdstedelijke Gewestregering met de zogenaamde "Brusselwet" van 12 januari 1989 ("Bijzondere Wet op de Brussels Instellingen", BS 14 jan. 1989), een gegarandeerde aanwezigheid. Binnen de Brusselse Executieve heerst de consensusregel; een meerderheid in de beide taalgroepen is noodzakelijk, m.a.w. zowel de Vlamingen als de Franstaligen zijn in staat de werking van de gewestelijke instellingen te blokkeren. In de Brusselse gewestregering beschikken de Nederlandstaligen over een bijna paritaire vertegenwoordiging, maar in de raad hebben zij geen gewaarborgde aanwezigheid. Hun machtspositie hangt er bijgevolg af van hun electorale kracht.

De Brusselse parlementsleden worden op taalgesplitste lijsten gekozen. Deze regeling was een tegemoetkoming aan de Vlamingen, die een sluitend systeem van poolvorming voor de verdeling van de stemmen over Nederlandstalige en Franstalige lijsten wensten, om een herhaling van de problemen n.a.v. de agglomeratieraadsverkiezingen te voorkomen. Vlaamse en Franse Gemeenschapscommissies werden geïnstalleerd om de persoonsgebonden materies van de betrokken gemeenschap te behandelen.

Bij de verkiezingen voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in mei 1995 behaalden de Vlaamse lijsten samen 13,75 procent van de stemmen (tegen 15,3 procent in 1989), wat een verlies van 1 zetel betekende. Er zetelen sindsdien nog 10 Nederlandstaligen op 75 in de Brussels Hoofdstedelijke Raad. De trend die de talentellingen van weleer aan het licht brachten, lijkt dus niet echt omgebogen.

In de 19 gemeenten is de betrokkenheid van de Vlamingen bij het bestuur voornamelijk afhankelijk van de resultaten van de verkiezingen. Bij de laatste gemeenteraadsverkiezingen in oktober 1994 was er sprake van een status quo van het aantal verkozen Nederlandstaligen in de 19 gemeenten op 11 procent. In de gemeenten Elsene en Sint-Gillis werd geen enkele Nederlandstalige verkozen. De Vlamingen zijn daarom vragende partij om garanties en pacificatiemechanismen in de Brusselse gemeenten in te bouwen naar analogie met het gewestniveau. Met de wet van 16 juni 1989 werd al een aanpassing van de gemeentewet in die richting

doorgevoerd, maar de concrete toepassing van deze nieuwe bepaling laat te wensen over. In artikel 279 wordt gesteld dat het college van burgemeester en schepenen van een gemeente van het Brussels Gewest dat ten minste één schepen van elke taalgroep omvat, het aantal schepenen met één eenheid mag verhogen. In gemeenten waar geen enkele schepenpost door een Nederlandstalige wordt bekleed, mag dus een bijkomende schepen worden verkozen, op voorwaarde dat deze tot de Nederlandse taalgroep behoort. Is er al een Vlaamse schepen, dan kan echter ook een Franstalige aan het college worden toegevoegd, waardoor de Vlamingen in de gemeenten nog meer worden gemarginaliseerd. Niet alle gemeenten maakten gebruik van de mogelijkheden van deze wet en in de meeste gevallen ging het om de toevoeging van een Franstalige extra-schepen. Het Sint-Michielsakkoord creëerde met andere woorden de mogelijkheid om in de gemeentelijke colleges te voorzien in de aanwezigheid van beide taalgroepen, maar hield daartoe geen verplichting in. Deze wettelijke mogelijkheid is in tegenstelling tot de regeling voor de OCMW-raden, waarvoor wel een systeem van gewaarborgde vertegenwoordiging voor de Vlamingen werd uitgewerkt. De onzekere positie van de Vlaamse Gemeenschap in Brussel zal ongetwijfeld aangekaart worden in de nieuwe dialoog van gemeenschap tot gemeenschap in 1999, wanneer de financieringsmodaliteiten voor Gewesten en Gemeenschappen worden besproken.

Door haar minderheidspositie en de druk vanuit Franstalige hoek om met de officiële tweetaligheid komaf te maken (of de bestuurs-taalwetten althans zo minimaal mogelijk te interpreteren) blijft het taalaspect voor de Brusselse Vlamingen belangrijk. De Vlaamse gemeenschap wil in de hoofdstad op gelijkwaardige voet behandeld worden en daar zijn redelijke argumenten voor, ook al lopen de belangen van de Nederlandstalige Brusselaars misschien niet steeds parallel met die van de Vlaamse Gemeenschap in Vlaanderen. Op deze basis valt een gegarandeerde vertegenwoordiging voor de Nederlandstaligen op de verschillende bestuursniveaus in Brussel te verantwoorden. Het probleem met de eis voor een betere bescherming van de Vlaamse Gemeenschap zit echter in het feit dat men aan Vlaamse kant de niet-Nederlandstaligen (diegenen die door hun taal en

afkomst niet tot deze gemeenschap zouden behoren) bijna automatisch als leden van de Franstalige Gemeenschap gaat beschouwen, wat voor de betrokkenen zelf lang niet altijd opgaat. De realiteit toont trouwens een complexer beeld dan dat van het bestaan van twee duidelijk afgeijnde gemeenschappen. Zo tonen de NIS-cijfers aan dat van alle inwoners van de 19 gemeenten 15 procent in Vlaanderen is geboren en evenveel in Wallonië. Hier tegenover staat eveneens 30 procent van de Brusselaars die in het buitenland geboren zijn, wat geen enkele band met één van de beide taalgemeenschappen impliceert. Ook bij de 40 procent Brusselaars die in één van de 19 gemeenten zelf geboren zijn, zullen er ongetwijfeld een aantal zijn die zich eerder een "Brusselse" identiteit aanmeten, dan zich met een van de twee officieel erkende gemeenschappen te identificeren. Het feit of men nu al dan niet de Nederlandse of Franse taal spreekt of de twee samen of één van beide gecombineerd met een andere moedertaal, doet er in se weinig toe. Problematischer wordt het als men het multiculturele in een bicultureel politiek kader wil vertalen, waarin mensen zich niet herkennen en erkend weten. Stemrecht wordt maar gepercipieerd als een nuttig instrument wanneer diegene die het stemrecht uitoefent zich kan uitspreken ten voordele van een politiek waarmee hij zichzelf echt kan identificeren. Wanneer grote groepen van de bevolking zich niet of slecht vertegenwoordigd voelen, wordt er afgehaakt en ontstaat er een voedingsbodem voor extremismen. Voor de bestaande politieke partijen in de hoofdstad komt het er dus op aan de bipolariteit te overstijgen en een samenlevingsmodel naar voren te schuiven dat niet gebaseerd is op een stellingenoorlog tussen beide gemeenschappen. Een politiek landschap met eentalige partijen is hierbij eerder een handicap. Het gemeentelijk bestuursniveau of een wijkgerichte basiswerking kan echter perspectieven openen, om ongeacht taal en afkomst samen een bepaald politiek project te steunen.

Betekent dit dat men van het principe van een gegarandeerde vertegenwoordiging moet afstappen? Niet per se. Evermin betekent dit dat er naast een Vlaamse eveneens een Italiaanse, Nederlandse, Turkse, Marokkaanse, Congolese... gegarandeerde vertegenwoordiging hoeft te komen. Het principe van de gegarandeerde vertegenwoordiging is geen alternatief voor het

één man/één stem principe, enkel een aanvulling ervan. Stemrecht voor iedere inwoner, die sinds een bepaalde tijd deel uitmaakt van de gemeenschap, is een democratisch basisrecht. Een democratisch bestel dient er echter ook over te waken dat de rechten van alle aanwezige

gemeenschappen voldoende gevrijwaard worden. Zoniet verliest het politieke kader haar legitimiteit en verdringt het de strijd naar minder controleerbare arena's.

Brussel-Wallonië: 't kan verkeren

Serge Govaert

Om – soms uiteenlopende redenen lijken Vlamingen noch Walen zich in Brussel echt thuis te voelen. Toch is het 's lands hoofdstad; het is ook de hoofdstad van Vlaanderen (maar niet ik kom daar hieronder op terug van Wallonië !). Nieuw is dat niet: dat is al bij al het geval sinds Brussel de zetel is van de nationale instellingen en bijgevolg ook van de belangrijkste economische machtscentra. Maar in Brussel wonen wel een miljoen mensen, zowel de Vlaamse als de Waalse politici zien dat wel eens over het hoofd. Een verkenning van het franstalig-Brusselse politieke landschap.

DE BRUSSELAAR ALS "HALFBLOED"

Zijn om die reden de Brusselaars een "volk apart", een stad van "halfbloeden", zoals de socialistische voorman Jules Destrée hen in 1923 beschreef: "Bruxelles est bien la cité des métis (...) le métis est imperméable à l'appel de la race, à l'amour de la terre et des aïeux"¹.

Dit getuigt alleen van de povere kennis die Destrée – een uitgeweken Waal – had van de Brusselaars, die hij zomaar identificeerde met de Brusselse Franssprekende burgerij voor wie tweetaligheid inderdaad een ideaal was... zolang zij niet zelf tweetalig hoefde te zijn! Ook de Vlamingen (die van buiten Brussel althans) zetten de Brusselaars wel eens op één lijn met de rijksten in dit land; ook al is de situatie in Brussel nu helemaal anders dan vijftientig jaar geleden, dat waanbeeld blijft hardnekkig voortleven. Ook bij Franstalige, en doorgaans beter geïnspireerde academici zoals ULB- en VUB-professor Marc Wilmet² bijvoorbeeld, die zonder verpinken beweert dat "le problème de Bruxelles est celui des Bruxellois. Comme tous les gens

des capitales, ils nourrissent un complexe de supériorité vis-à-vis de ceux des provinces" (Le Matin, 1 september 1998). Vertel dat maar eens aan Mohammed, Saïd, Khalid of Mostafa van de Kuregemwijk of het Bethlehemplein!

Het staat echter buiten kijf: behalve voor een klein aantal "hardliners" is het Brusselaar-zijn niet zomaar te herleiden tot het behoren tot één van de twee grote gemeenschappen in dit land.

Het feit dat Brussel sinds 1989 (eigenlijk reeds in 1970, aangezien de grondwetsherziening van dat jaar het heeft over "drie gewesten") een autonoom maar "hoofdstedelijk" gewest is, wordt door de Franstaligen en door de Vlaamse politici uiteenlopend geïnterpreteerd; beiden hebben er last mee.

DE BRUSSELSE IDENTITEITSCRISIS

Het debat over Brussel verdeelt Vlaamse en Franstalige politici al lang. Het begon eigenlijk in de jaren zestig, met het vastleggen van de taalgrens door de taalwetten van 1963, na het compromis van Hertoginnedal. Volgens Els Witte

kan de taalwet “als één van de laatste unitaristische overwinningen worden gezien”, maar “(...) paradoxaal genoeg werd in Hertoginnedal (...) de baan geëffend voor de doorbraak van het federalistische gedachtengoed. Federalistische oplossingen zijn immers slechts mogelijk wanneer de territoriale afbakening duidelijk vastliggen. En voorzag Hertoginnedal terzake niet in het sluitstuk?”³ (p. 208).

Met het ontstaan van twee homogene taalgebieden, waaruit later de Vlaamse en de Franse Gemeenschap zullen voortspuiten, en van een tweetalig gebied Brussel-Hoofdstad dat bovendien beperkt wordt tot de huidige 19 gemeenten, begon er een “Brusselse” (vooral dan Franstalige) identiteit te groeien: tot dan was de Franstalige Brusselse burgerij nogal Belgisch gezind, met een zweem van nostalgie naar het vooroorlogse België waar Frans de heersende taal was⁴.

Na het vastleggen van de taalgrens begon het federalistisch gedachtengoed aan een trage maar gestadige opmars. Voor de Franstalige rechterzijde (en de Brusselse, veelal liberale burgerij) was dit een echte schok: in de Vlaamse beweging zag zij dan ook een dreiging, en zij wist niet alleen de Brusselse middenklasse, maar zelfs een deel van de Brusselse arbeiders voor haar kar te spannen. Droegen de Vlaamsgezinden niet een duidelijk “rechts” en behoudsgezind stempel? Hier liggen de wortels van het FDF. In 1964 was het géén federalistische partij: het federalisme trad het FDF eigenlijk pas in 1970 bij. Het bondgenootschap tussen het FDF en het Rassemblement wallon dateert weliswaar van 1968, maar was geenszins vanzelfsprekend en is dat eigenlijk nooit geweest. Bovendien dreef het FDF van het begin af op liberale golven, althans uit electoraal oogpunt: zijn eerste successen vielen samen met de teloorgang, in Brussel, van de toenmalige PLP (Parti de la Liberté et du Progrès, de voorloper van de huidige PRL). Beide partijen namen met een gemeenschappelijke lijst deel aan de eerste en laatste verkiezingen voor de Brusselse Agglomeratieraad in 1971. De huidige federatie PRL-FDF, waarvan sommigen dachten dat zij water en vuur verzoende, is dus het logische gevolg van een identiteitscrisis die zowat veertig jaar geleden losbrak: de Brusselselaars konden zich voor het eerst niet langer verschuilen achter de Belgische driekleur.

EEN NIEUWE NATIE ... EEN NIEUW GELUID?

Vandaag heeft de federatie PRL-FDF de bovenhand binnen de gewestelijke organen (in de Brusselse Hoofdstedelijke Raad beschikt de PRL-FDF fractie thans over 29 zetels op 75, d.i. bijna 39 procent): de strijd van toen (de hoogdagen van het FDF, de eivolle Magdalenazaal, het veroveren van absolute meerderheden in een aantal Brusselse gemeenten, enz.) voert zij logischerwijze vandaag nog op dezelfde basis. Alleen heeft de Belgische gezindheid de plaats moeten ruimen voor het ophemelen van de “nation francophone”, zeg maar de Franse Gemeenschap. De woorden “nation francophone” zijn destijds voor het eerst door Jean Gol gebruikt, vóór zijn overlijden in 1995 de “patron” van de PRL maar in de jaren zeventig nog volksvertegenwoordiger voor het Rassemblement Wallon. Kortom: de Brusselse PRL-FDF streeft naar een hernieuwde bondgenootschap met de Walen, die echter onvermijdelijk op een aantal moeilijkheden stuit.

Bij de Vlamingen primeert het Vlaming-zijn; geen enkele politicus zou zich eerst Brusselselaar noemen en dan pas Vlaming. Tot welke partij zij ook behoren (behalve wellicht het Vlaams Blok, dat Brussel helemaal bij een onafhankelijk Vlaanderen wil inlijven waardoor er van een “band” geen sprake meer kan zijn) beklemtonen de Vlaams-Brusselse mandatarissen dat zij een bijzondere band met Vlaanderen hebben; meestal hebben zij zelfs de indruk dat Vlaanderen (dat is: de Vlaamse niet-Brusselselaars) zijn hoofdstad stiefinoederlijk behandelt (of, omgekeerd, te betuttelend overkomt). Zij zijn gewonnen voor een bepaalde “Brusselse” zelfstandigheid, maar omdat zij in de minderheid zijn hebben zij een sterke Vlaamse rugdekking nodig. Nochtans is Brussel de derde Vlaamse stad, na Antwerpen en Gent...

Bij de Franstaligen zijn de meningen meer verdeeld. Maar hier staan de verhoudingen anders: Brussel is veruit de belangrijkste Franstalige stad van het land, en weegt electoraal zwaarder (nl. één vierde van de Franse Gemeenschap). Bovendien loopt de scheidingslijn hier niet alleen tussen, maar ook binnen de partijen.

DE LIBERALEN

Zoals gezegd is de PRL-FDF gewonnen voor een “communautaire” aanpak van de Belgische kwestie. Dat is eigenlijk niet meer dan logisch:

de federatie heeft een vrij sterke Brusselse inplanting. Over de verdeling van de leden is weinig bekend⁵; bij de jongste wetgevende verkiezingen haalde de PRL-FDF 144.167 stemmen in Brussel (34,7 procent) tegenover 449.955 in de Waalse arrondissementen (23,9 procent) (Kamer). Het gewicht van de Brusselse federatie is dan ook betrekkelijk groot te noemen; ook al is de partijvoorzitter een Waal, de Brusselse vertegenwoordiging in de liberale beslissingsorganen is hoger dan in de andere Franstalige partijen, Ecolo uitgezonderd (ook deze partij is in Brussel verhoudingsgewijze goed ingeplant). Bovendien doen alleen in Brussel de liberalen mee in de regering; zij vormen een coalitie met de socialisten in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Let wel: ook binnen de PRL-FDF zijn er "regionalisten", voor wie Brussel vooral een volwaardig derde gewest moet zijn (en niet een deel van de "nation francophone"). Onder hen bevinden zich zelfs politici (bijna uitsluitend van FDF-strekking) die Brussel niet zozeer beschouwen als een gewest *by default* (een onherleidbaar en eigenlijk ongewild restant van 's lands tweedeling), dan wel als als een unieke kans om een democratischer beleidsruimte op te bouwen. Voor deze FDFers komt het er vooral op aan, de Brusselaars zelf te laten beslissen over hun eigen toekomst; zij hebben echter de neiging, Brussel als een uitsluitend Franstalig stadsgewest te beschouwen. Conflicten met de liberale partner, die de democratisering van het beslissingsproces eerder op de lange baan schuift, komen wel eens voor; meestal wordt wel front gevormd als de Vlaamse druk sterker wordt. Bepaalde Vlaamse excellenties dragen zodoende bij tot het versterken van een, vanuit sociaal-economisch oogpunt breekbare, alliantie.

DE SOCIALISTEN

Voor de PS is de situatie helemaal anders. Hieronder een vergelijking van de verkiezingsresultaten van PRL-FDF, PS, PSC en Ecolo in Wallonië en in Brussel (Kamer, 1995):

Partij	Wallonië		Brussel	
	#stemmen	%	#stemmen	%
PS	633.985	33.7	75.461	18.2
PRL-FDF	449.945	23.9	144.167	34.7
PSC	423.847	22.5	38.627	9.3
Ecolo	194.267	10.3	41.986	10.1

Geen wonder dus: binnen de PS is er een groeiende spanning tussen regionalisten en "communautaires". In principe wordt het conflict voorlopig stilgelegd, in afwachting van een later congres; in feite blijft het de partij verscheuren. De jongste illustratie hiervan is de polemiek ontstaan naar aanleiding van een boek van gewest- (en gemeenschaps-) minister Jean-Claude Van Cauwenberghe, *Oser être Wallon!*, waarin dit socialistische zwaargewicht, oud-burgemeester van Charleroi, zijn beklag maakt over de Brusselse "elitaire" cultuur die aan het Waalse volk wordt opgedrongen. Binnen de PS zijn er al stemmen opgegaan om de culturele bevoegdheden (die aan de Franse gemeenschap toebehoren) aan het Waalse Gewest over te dragen, om een bepaald Brussels "imperialisme" tegen te kunnen gaan. De minister van Cultuur binnen de regering van de Franse Gemeenschap, Charles Picqué, wordt wel eens verweten dat hij een Brusselaar is. En wat te denken van de uitspraak van Jean-Claude Van Cauwenberghe die zich afvraagt (retorisch eigenlijk) of de huidige directeur van Charleroi-Danse, de (oud-) Brusselaar Frederic Flamand⁶, "lorsqu'il joue son "Titanic" dans un vieux bassin de Charleroi, rencontre les attentes du public wallon"⁷? Platvloers populisme en nationalisme gaan hier hand in hand. Picqué (zelf ook een socialist) dreigde trouwens in 1997 met ontslag uit zijn functie als cultuurminister: partijvoorzitter Philippe Busquin himself moest de plooiën gladstrijken.

De druk van de regionalisten binnen de PS heeft er onder andere ook toe geleid dat Namen (en niet Brussel) als hoofdstad van Wallonië werd gekozen; dat er (mede wegens de financiële moeilijkheden van de Franse gemeenschap in het begin van de jaren negentig) een aantal gemeenschapsbevoegdheden door het Gewest (en, in Brussel, door de Raad van de Franse gemeenschapscommissie zijnde de Franstalige leden van het Brussels Parlement) worden uitgeoefend; zij pleiten niet alleen voor een regionalisering van de cultuur (om deze, zo stellen zij, "dichter bij het volk te brengen") maar ook voor een regionalisering van de openbare omroep – waarin de regionale centra nochtans nu reeds beschikken over een verregaande autonomie, vergeleken met hun Vlaamse tegenhangers. Hun

motieven zijn wellicht ook van electorale aard, aangezien binnen het Waals Parlement de socialisten nog altijd de plak kunnen zwaaien (met 30 zetels op 75, d.i. 40 procent; een op z'n minst confortabele meerderheid) en vermoedelijk verder zullen zwaaien, terwijl dat binnen de Franse Gemeenschapsraad lang niet zo zeker is (thans 35 zetels op 94, d.i. 37 procent een niet te versmaden resultaat dat echter na de eerstkomende wetgevende verkiezingen zonder twijfel zal slinken). Om het duidelijker te stellen: in Wallonië kunnen de socialisten nog altijd, en zullen ze misschien nog een tijdje, hun coalitie-partner zelf kiezen; in de Franse Gemeenschap wordt dit minder vanzelfsprekend, en kan b.v. in de huidige stand van zaken een bondgenootschap met een kleinere fractie, zoals Ecolo, niet eens worden overwogen.

DE CHRISTENDEMOCRATEN

Op het eerste gezicht verkeren de christendemocraten van de PSC (parti social-chrétien) in een gelijkaardige situatie: zij hebben proportioneel meer verkozenen in Wallonië dan in Brussel, waar zij bovendien onder een zeer zware crisis gaan gebukt. Er was ooit een generatie van Brusselse, christelijke stemmentrekkers (met een eerder rechts verkiezingspubliek, steunend op een nu ouder geworden, of gewoon uitgeweken segment van de Brusselse bevolking): Paul Vanden Boeynants was er de bekendste exponent van. Sindsdien zijn de electorale resultaten van de PSC in Brussel steeds slechter geworden. In 1991 wist de PSC in het kiesarrondissement Brussel-Halle-Vilvoorde nog slechts 6,4 procent van de kiezers te bekoren; in 1995 was dit percentage gedaald tot 6,0 procent tegenover 11,6 procent in 1978⁸. Een quasi halvering in niet eens twintig jaar tijds...

Nochtans weegt de "regionalistische" reflex minder zwaar bij de christendemocraten dan bij de socialisten. Heeft dit te maken met een van oudsher "unitaristische" opstelling, met het besef dat België al bij al een bescherming vormde voor de christelijke levensbeschouwing? Het zou kunnen. Met de CVP als "grote broer" is het de PSC steeds gelukt, ondanks haar numerieke zwakte, deel uit te maken van de opeenvolgende regeringen op nationaal (en verder federaal) vlak. Wat dit betreft is de situatie binnen het Brussels Parlement een première: de CVP zit er in de meerderheid, de PSC in de oppositie.

Het heeft zeker ook te maken met een groeiende monopolisering van het rechtse discours (vooral dan in Brussel, waar door een groot aantal PRL-mandatarissen alleen lippendienst wordt bewezen aan het "sociaal liberalisme" van Louis Michel) door de liberalen. En het moet in verband worden gebracht met het belang, in Brussel en in Wallonië, van de lokale inplanting.

De zwaartekracht van de PSC, in Wallonië, ligt immers niet in de vroegere industriële centra noch in de grote of zelfs middelgrote steden van de provincies Luik en Henegouwen. Alleen in zones van latere economische groei, zoals in Moeskroen, of in eerder landelijke en/of residentiële steden (Herve, Edingen) beschikt zij over een relatieve meerderheid. Vooral in de provincies Namen en Luxemburg weet zij kiezers aan te trekken.

Aantal absolute en relatieve PSC-meerderheden per provincie (gemeenteraadsverkiezingen 1994)

provincie	Abs. meerderheid	rel. meerderheid
Waals Brabant	-	-
Henegouwen	2	4
Luik	3	4
Namen	2	4
Luxemburg	4	3

De socialisten daarentegen waren, en zijn nog altijd, aanwezig in de schepencolleges van een groot aantal gemeenten in de Waalse industriegebieden – om historische redenen wellicht, maar ook omdat hun machtspositie hun geen windeieren oplevert. Zij leden een zware nederlaag bij de jongste wetgevende verkiezingen (- 5,5 procent in de Waalse kantons), maar wisten niettemin één jaar daarvoor, bij de lokale verkiezingen van oktober 1994, hun posities in de Waalse gemeenten te handhaven:

Aantal absolute en relatieve PS-meerderheden in de Waalse provincies (gemeenteraadsverkiezingen 1994):

provincie	Abs. meerderheden	rel. meerderheden
Waals Brabant	-	2
Henegouwen	27	9
Luik	5	4
Namen	26	7
Luxemburg	-	2

De vergelijking tussen de twee tabellen spreekt boekdelen. Wat er ook van zij, van een oppositie tussen "regionalisten" en "communau-

tairen" is binnen de PSC blijkbaar geen sprake. Dat deze partij, evenals de PS, sterker is in Wallonië dan in Brussel speelt hier zo goed als geen rol. Bovendien ligt het Brusselse electoraat van de PSC niet wakker van de taalproblemen, en is dit de enige partij die een CVP'er (Julien Gooskens) aan de burgemeesterszetel heeft geholpen in één van de 19 gemeenten (Sint-Agatha Berchem).

HET BRUSSEL VAN TOEN...

Zoals gezegd zijn de machtsverhoudingen in Brussel niet altijd even ongunstig geweest voor de PSC; maar dit geldt ook voor de PS. Er was een tijd waar deze partij een volkse aanhang had in de hoofdstad en in de aangrenzende gemeenten, toen nog voor een deel bevolkt door een jong kiezerskorps van handarbeiders en lagere bedienden. Die situatie leidde onmiddellijk voor en na de Tweede Wereldoorlog tot de verovering van bepaalde liberale, of behoudsgezinde "bolwerken" zoals Sint-Gillis, Sint-Joost, enz.

Sinds dertig jaar ongeveer is daar verandering in gekomen: door toedoen van het FDF dat, zoals gezegd, een deel van de arbeidersklasse wist aan te trekken maar vooral door een langzame maar zekere wijziging in de sociale samenstelling van de bevolking in de Brusselse gemeenten. Ook voor de wetgevende verkiezingen is dit verschijnsel waar te nemen: terwijl tot 1961 de (tweetalige) socialistische lijsten nog goed waren voor ongeveer 40 procent van de stemmen in de Brusselse kantons is dit percentage geslonken tot 20 procent in 1968 (toen de Vlaamse en de Franstalige socialisten voor de eerste keer apart opkwamen), en blijft het sindsdien rond dit cijfer schommelen (in 1995: 18,2 procent voor de PS, 3,0 procent voor de SP). Van een sterke gemeentelijke inplanting is er nog slechts sprake in Sint-Gillis (gemeenteraadsverkiezingen 1994: 47,5 procent) en Evere (tweetalige PS-SP lijst: 44,0 procent) en, in mindere mate, in Sint-Jans Molenbeek (32,7 procent). Ter vergelijking: in 1952 beschikte de PSB over *absolute* meerderheden in de Brusselse gemeenten Sint-Gillis, Anderlecht, Evere, Molenbeek, Vorst, Ganshoren en Watermaal-Bosvoorde.

Het Brussel van vandaag is anders dan het Brussel van toen. Bijna dertig jaar geleden mocht Lode Craeybeckx, toen burgemeester van Antwerpen (en auteur van het fameuze "Vlaanderen laat Brussel niet los!"), in zijn voorwoord tot een boek van Dirk Wilmars getiteld "Diag-

nose Brussel"⁹ schrijven dat Brussel, "in zijn hoedanigheid van hoofdstad", "ontzaglijke voordelen geniet" waardoor in 1966 het "welvaartsindex voor het arrondissement Brussel 157 bedroeg, terwijl dit voor Wallonië 102, voor Vlaanderen niet meer dan 81 beliep, zegge de helft van het Brusselse". Maar ja: "Craeybeckx zou het Brussel van vandaag niet herkennen", schreef in 1994 Manu Ruys, oud-editorialist van *De Standaard* en niet meteen een sympathisant van de Brusselse zaak. Het dient gezegd: ook het Brussel dat de FDF-aanhangers van het eerste uur, en de liberalen, voor de federalistische vloedgolf wensten te beschermen is eigenlijk niet meer.

Ten eerste is er de gevoelige daling van de bevolking: van 1.075.136 inwoners in 1971 tot 948.122 in 1996. Deze daling is trouwens selectief: tussen 1971 en 1996 daalde het aantal Belgen (van 901.629 tot 666.206) terwijl het aantal niet-Belgen een aanzienlijke stijging vertoonde (van 173.507 tot 281.916: +62,5 procent!). Ook de structuur van de bevolking kende aangrijpende wijzigingen: o.a. door de sterke toename van het aantal éénoudergezinnen én grote gezinnen (4 kinderen en meer)¹⁰.

Maar er is meer: steeds meer Brusselaars zijn werkloos, terwijl steeds meer mensen in Brussel komen werken (en steeds meer Brusselaars buiten Brussel gaan werken!). De arbeidsplaatsen in Brussel situeren zich meer en meer in de tertiaire sector. De pendelaars (die in Brussel komen werken, maar hun belastingen elders betalen) vormen op dit ogenblik een dagelijks contingent van bijna 400.000 mensen... terwijl nog slechts zo'n 300.000 inwoners van het Brussels Gewest werk hebben.

De inkomensverschillen met de andere gewesten springen eveneens in het oog. Het gemiddeld relatief inkomen per inwoner binnen de voornaamste stadsgewesten, dat in Brussel anno 1980 nog het hoogste was van België (119.200 F/jaar) staat nu op de derde plaats, na Antwerpen en Gent (maar nog altijd vóór Luik en Charleroi), met 107.100 F/jaar. En eigenlijk verdoezelt dat cijfer de enorme verschillen binnen het Gewest zelf: voor de eerste kroon (Brussel-Stad, Anderlecht, Molenbeek, Elsene, Sint-Joost, Sint-Gillis en Schaarbeek) bedraagt het slechts 80.400 F, wat nog lager is dan Charleroi!¹¹

De groeiende verpaupering en dualisering van Brussel blijkt eveneens uit fiscale en sociale

gegevens. Het aantal bestaansminimumgerechtigden is in Brussel bv. in acht jaar tijd (1987-1995) zo goed als verdubbeld (van 6.018 tot 11.913 personen). Tegelijkertijd echter stelt men vast, door middel van een vergelijking van het aandeel van de Brusselse belastingsaangiften met de aangiften van het Rijk voor ieder inkomensdeciël, dat de gezinnen van de eerste drie inkomensdeciëlen én de gezinnen van het laatste inkomensdeciël in Brussel oververtegenwoordigd zijn – m.a.w. dat er in Brussel relatief méér rijke inwoners zijn dan 's lands gemiddelde... maar ook relatief meer arme inwoners¹². Anderzijds zijn de intra-Brusselse verschillen zeer groot (en worden zij steeds groter). In de armste gemeente van het Gewest (Sint-Joost-ten-Node) bedroeg het gemiddeld belastbaar inkomen per aangifte in 1991 597.600 F, in 1995 652.800 F (+ 9,2 procent); in de rijkste Brusselse gemeente, Sint-Pieters Woluwe, is dit een bedrag van respectievelijk 1.043.600 F (1991) en 1.161.800 F (+ 11,3 procent!). De verhouding tussen de twee cijfers spreekt boekdelen: in 1991 vertegenwoordigde het gemiddeld belastbaar inkomen in Sint-Joost 57,3 procent van dat van Sint-Pieters Woluwe, in 1995 was dit nog enkel 56,2 procent. Bovendien houdt dit geen rekening met de internationale ambtenaren die hun inkomensbelasting niet in Woluwe betalen.

Tenslotte zijn er de taalkundige wijzigingen. De meeste Franstalige partijen (Ecolo is hier uitzondering op de regel) beschouwen Brussel als een Franstalige stad, waar een kleine minderheid het Nederlands nog gebruikt. De verkiezingsresultaten geven hen blijkbaar gelijk (en zijn ook het enige bruikbare criterium, aangezien er voor de Brusselse gewestelijke verkiezingen geen tweetalige lijsten opkomen): in 1989 haalden de Vlaamse partijen 11 zetels op 75 in het Brussels Parlement (bijna 15 procent), in 1995 nog maar 10 (13,3 procent). Dit wordt bevestigd door de resultaten van de Vlaamse kandidaten voor de gemeenteraadsverkiezingen.

Dit houdt echter geen rekening met de vele niet-stemmers in Brussel. Niet alleen zijn er de 281.916 niet-Belgen, maar ook de Belgen jonger dan 18 (zo'n 140.000 jongeren in 1996), samen goed voor meer dan 420.000 individuen die *niet* stemmen. Waarschijnlijk bevinden zich onder hen personen die het Frans als moedertaal of cultuurtaal hebben. Maar is dit het geval voor alle Italianen of voor alle Turken, van wie sommigen ouders hebben die in de Kempense

koolmijnen hebben gewerkt? Kan men de bijna 300.000 niet-Belgen zonder meer inlijven bij de Franse (of de Vlaamse) Gemeenschap zoals die sinds de jaren zestig-zeventig in conflict zijn getreden over taalkwesties? Niets is minder zeker.

HET BRUSSEL VAN NU

Bij het overzien van de bijzondere situatie van het Brussels Gewest vandaag kan ik mij alleszins niet van de indruk ontdoen dat bijna alle politieke partijen, en dit geldt voor de Franstalige zowel als voor de Vlaamse, Brussel bekijken doorheen een bril die al bijna tien jaar niet meer deugt. Alleen springt deze discrepantie niet al te zeer in het oog, omdat zij door de verkiezingsresultaten wordt verdoezeld. En dit is enkel mogelijk omdat 1. de Brusselse partijen nog op hun oude *fonds de commerce* teren, 2. bijna de helft van de bevolking geen stem uitbrengt, en 3. andere breuken in de Brusselse samenleving hierdoor minder zichtbaar worden en alleszins niet op de politieke agenda hoeven te worden geplaatst. Er zijn echter twee verschijnsels die wijzen op een mogelijke kentering.

De specificiteit van de grootstedelijke problematiek (met bovendien, in dit geval, de eigenheid van de Brusselse toestand) heeft geleid tot een relatief sterke electorale opgang van de Groenen (Ecolo), die al tien jaar zo'n 10 procent van de stemmen binnenrijven in het Gewest en sinds 1988 zelfs aanwezig zijn in het schepencollege van de stad Brussel. De opiniepeilingen voorspellen dat zij in Brussel de tweede plaats zouden kunnen innemen bij de gewestelijke verkiezingen van 1999. Ecolo is vrijwel de enige partij (enkele uitzonderingen binnen bepaalde andere partijen zoals PS of PSC niet te na gesproken) die een coherent en vooral eigentijds Brussels discours heeft. Dezelfde grootstedelijke specificiteit heeft jammer genoeg ook de successen van uiterst-rechts in de hand gewerkt. Het Front National kreeg in 1995 6 verkozenen in het Brussels Parlement, slechts één minder dan Ecolo. Het heeft echter geen Brusselse visie, en mist bovendien leiderschap en hechtheid (van de 6 verkozenen van 1995 zijn er inmiddels maar 2 gebleven; de anderen zetelen allemaal als "onafhankelijken").

Een tweede verschijnsel is het opkomen van Belgische kandidaten van buitenlandse oorsprong, en dit op zowat alle lijsten. Verkiezbare plaatsen kregen de kandidaten van Marokkaanse

of Tunesische oorsprong echter alleen op de lijsten van PS en Ecolo. Wat die laatste partij betreft is Mostafa Ouezekhti, die qua sociologisch profiel eigenlijk meer aanleunde bij de rechterzijde, begin 1998 naar de PRL-FDF fractie overgestapt. Voor de PS zetelen er drie verkozenen van Maghrebijnse origine in het Brussels Parlement¹³; alle drie rijfden een hoog aantal voorkeurstemmen binnen, wat meteen bewijst dat zij zich tot een nieuw publiek richten. Ook in de Brusselse gemeenteraden zijn er een aantal Brusselaars verkozen die niet meer helemaal passen in het geijkte Frans-Vlaams tegenstellingsschema, maar die wel een band hebben met brede lagen van de Brusselse arbeiderklasse van vandaag. De Brusselse federatie van de PS lijkt echter meer tijd te besteden aan persoonlijke vetes dan aan de nodige aanpassing van haar ledenbestand, en van haar leidende organen, die hieruit voortvloeit. Zal zij echter nog lang haar hoofd in het zand kunnen steken?

4 september 1998

Noten

- 1 Jules Destrée, *Wallons et Flamands - La Querelle linguistique en Belgique*, Paris: Plon, 1923, p. 122 en p. 132.
- 2 Ook een uitgeweken Waal, trouwens.
- 3 Els Witte, "Faciliteiten voor taalminderheden in de Brusselse rand - Een analyse van hun totstandkoming (1962-1963)", in: E. Witte (ed.), *De Brusselse Rand*, Brussel: VUB Press, 1993, p. 208.
- 4 En waar, het dient gezegd, tot in de jaren zeventig Franstalige groepjes bleven bestaan met hun eigen sociaal en cultureel leven.
- 5 In de reeks "Morphologie des partis politiques francophones" van Res Publica staat, in tegenstelling tot de andere partijen, voor de PRL-FDF alleen het globale aantal leden vermeld.
- 6 Flamaand maakte in de jaren zeventig en tachtig furore in een afgedankte raffinaderij dicht bij het kanaal, in het Brusselse Anderlecht, met vernieuwend teater- en danswerk; gebrek aan middelen noopte hem om naar Charleroi uit te wijken.
- 7 Geciteerd in *Le Soir*, 28 augustus 1998.
- 8 Percentages voor de Kamer van volksvertegenwoordigers.
- 9 Dirk Wilmars, *Diagnose Brussel*, Brussel: Standaard Uitgeverij, 1971.
- 10 Zie in dat verband o.a. F. Thomas, *Les Bruxellois. Démographie, population active, revenus*, Brussel: CRISP (Courrier Hebdomadaire 1390-1391, 1993).
- 11 Zie o.m. C. Kesteloot, P. Mistiaen en J.M. Decroly, "De ruimtelijke dimensie van de armoede in Brussel", in: 20 jaar OCMW, Leuven, Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie van Brussel-Hoofdstad/Acco, 1998 - pp. 125-155.
- 12 Zie o.m. F. Thomas, o.c. en M.-L. De Keersmaecker, "Staat van de armoede in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. De opbouw van sociale indicatoren", in: 20 jaar OCMW, op. cit. pp. 79-101.
- 13 De PS-fractie telt in totaal 17 leden.